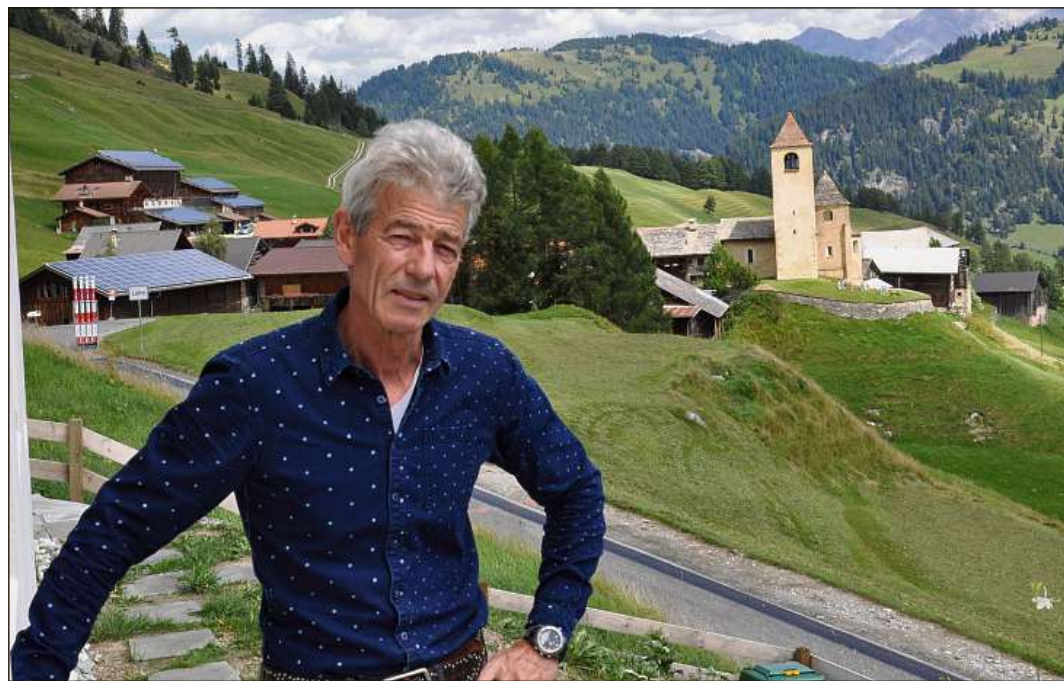




Omadus n'èn anc betg ditg en uffizi: Albert Rauch, il president da Farera, e la chanzlista Tamara Melanie Jörg.



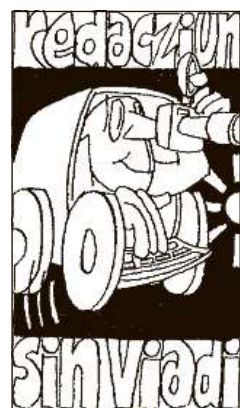
Paul Haltmeier, pli baud scolast a Zug, è stà l'emprim che ha bajegià en il quartier Orta a Lon. Uss mainan el sia dunna il B&B «legreia».

Sin visita en las duas vischnancas da Schons

Abundanza finanziaria a Farera – stgarsezza cun bella vista a Lon

DA CLAUDIA CADRUVI

■ Farera paradescha gia dapi onns sum la glista da las vischnancas ritgas. Lon è stà avant quater onns la pli paupra vischnanca en Svizra. L'ann ha fatg ina visita spontana per eruir sche la populaziun saja pli ventiraivla en in vischinadi bainstant ch'èn in cun finanzas stgarsas. E tant pon ins dir da bell'entschatta: Ils abitants che dattan pled e fatg sincereschian tuts ch'els sa sentian bain – tant en ina sco en tschella vischnanca – ed abiteschian gugent en lur vitg. Scuidanza sin la ritgezza dals auters na datti betg. «Mo cun daners n'èsi betg fatg», manegia in vegliet da prest novanta onns che sesa a Lon sin in baun en il sulegl. El sa regorda ch'i deva avant passa tschuncant' onns anc 16 purs a Lon. «Sch'ins aveva raps, sche cumprav'ins. Sch'ins n'aveva nagins raps, sche schavan ins star.» L'emprim mument para questa sabientscha in pau banala. Ma en sasez vala ella anc oz, gist era per las expensas en ils dus vischinadis.



«Betg chausa da mintgin» La damaun a las nov datti daditg sulegl sin la muntogna da Schons. En la taissa e spuretga Val Farera èsi frestgin e sumbrivaun. Sin la chanzlia communal termineschian il president e dus suprastants gist ina sesida strategica: Farera è enconuschent lunsch enturn per ses crappuns da raiver e tira natiers rotschas da bouldra-

ders. Sco nova attracziun turistica less ins uss far ina senda da viandar enturn Calantgil. Il vicepresidente *Symen Günther* ha prescha e strusch temp per in discurs. Be tant: «Qua sa laschi viver detg bain, era sch'i n'è betg chausa da mintgin.» La regenza haja en il tructel plans per mo pli dudesch vischnancas en il Grischun. «Nus lain restar independents. Grazia als tschains d'aua da las ovras Valragh va i bain cun nus», di il giuven impressari avant ch'el sbriga en sia fatschenta da construcziuns da lain e tetgaglia.

Pajar investiziuns cun daner blut

Il president communal ha peda e raquinta da quitads. En ils onns 1950 era Farera ina paupra vischnanca, la bainstanzza è vegnida cun las ovras idraulicas. Ils tschains d'aua alimenteschian la cassa communal mintg'onn cun summas tranter 1,5 e dus milliuns francs. Uschia pon ins pajer cun daner blut tschertas investiziuns: per exempel il nov lavuratori communal, il nov museum da minieras u las duschas e tualettas en il center da bouldraders.

Ils indigens profiteschian era: Mintgin survegn 300 francs l'onn per l'assicuranza da malsaus. La vischnanca paja la gronda part dals custs da dentist dals uffants. Tgi che bajegia e renovescha survegn sustegn. In ster laina da brisch custa otg francs, pia tant sco nagut. Ils sis employads da l'uffizi forestal, da la resgia e la chanzlista pon viver en abitaziuns u chasas fitg favuraivlas.

Premissas paradiscas pia? Anzi, il president *Albert Rauch* relata da difficultads da carmalar personal en Val Farera. «Anc sche nus chattain in lavurer che vegniss, ha quel forsà la dunna che di: En là na vom jau betg ad abitar.»

E malgrà bunas schurnadas èsi difficultus da survegnir glied per la supranstanzza u per la cumissiun da gestiun. Ils posts na dastgan betg esser occupads cun parents, tge ch'è strusch d'ademplier en ina vischnanca uschè pitschna. Fortuna ha Farera dentant gi cun la giuvna *Tamara Melanie Jörg* ch'ha surpiglià avant in onn la chanzlia ed abitescha uss en val.

Ils fastidis da Farera

Ses antecessur ha presidià radund trent'onns la vischnanca. Sco um pensiunà less Rauch restar be ina perioda en uffizi. El haja surpiglià il presidi per evitar ch'il chantun augmentia il squitsch da fusiunar. A lunga vista e sch'ins na chattia betg glied na possian ins betg evitar quest svilup, di Rauch.

Farera ha pajà pli baud radund 150 000 francs en la gulivaziun da finanzas, uss èsi passa in mez milliun. «Quai fa mal», di il president ch'investass pli gugent ils daners en l'atgna vischnanca u almain en l'atgna regiun. «Nus tarmettain ils daners a Cuira ed il chantun als tarmenta puspè enavos», di Rauch. Las vischnancas ritgas en Val Schons – quellas che cunfineschan al Rain e survegnan tschains d'aua – pajan daners en la gulivaziun da finanzas e las pitschnas vischnancas sin la Muntogna da Schons retschaivan puspè daners dal chantun. «Uschia stauschan ins enturn daners. Sche Schons fiss ina vischnanca, na fiss quai betg pli necessari. Ma la glied sto esser d'accord da fusiunar. Anc uss n'èn ins betg uschè lunsch. Betg mo tar nus, era sin la Muntogna da Schons», di Rauch.

«Ina hufen animals»

A Lon ramura en mintga stalla in suflafain ed ils purs charreschan cun tempo las chargias da rasdiv atras il vitg. I para sco

sch'ins less segar, anzerdar e raschlar l'entira Muntogna da Schons en in suentermezdi. Sis purs da bio datti en vischnanca. Dad ir atras las streglias crodi si ch'i dat en mintga chantunada ina pitschna butia per sa servir e cumprar chorn, ovs, chaschiel ed andutgels. Sisum vischnanca è il puresser dad *Ilona e Manuel Buchli*.

La giuvna pura turna gist dal fons e metta a letg ses mattin che ha da far in cupid. Suentar prenda ella peda da raquintar. Ella lavura en piazza parziala a Versomi sco mussadra da scolina. Cun la buna via sajan ins svelta a Versomi u Cuira. Il puresser dals Buchlis ha las pli blearas sorts animals: vatgas, chauras, nursas, asens, zics, cunigl, giaglinas, giats ed in chaun. Zics? Tge è quai? Zics sajan pors, di la pura che discorra in «beal» rumantsch da Schons. «Ah, ed anc dus ponis», vegni endament cura ch'ella volva il chau e vesa a pasculand ils animals si sur chasa.

Sin la dumonda sch'ella vivess forsà magari gugent en ina vischnanca pli bainstanta cun privilegis sco a Farera, respunda ella. «Na, uschia èsi schon bun. A mi plaschi qua.» Sin via tar sia pitschna butia, nua ch'ella venda andutgels cun chorn chaura u chorn nursa, tschappa la pura ina giaglina che va vias pulainas e la tschenta bufatg en il giagliner.

Lon – liber e lartg

Il chanzlist ed il president da Lon n'han betg temp, els han da far rasdiv. Ma il svilup da Lon dat en egl era senza explicaziuns uffizialas. En il sid dal vitg, il quartier Orta, vegn bajegià.

La vischnanca ha enzonà sulom per glied che less abitar a Lon. Ils emprims che han bajegià èn *Paul Haltmeier* e *Vereena Saner*. Dapi il schaner maina il pèr in bed and breakfast cun num «legreia»

en la chasa nova. Il pèr da Zug ha tschertgà ditg in lieu per sa chasar ed è sa decidì per Lon malgrà l'aut pe da taglia. Il chapital da quest lieu saja quest post cun sia bellezza vista. «Igl è in sentiment deliberant sch'ins arriva si qua.»

Il nov abitant da Lon è inchantà da las sendas da viandar, da las turas sensaziunalas ch'ins po far l'enviern, da la via da scursalar u da la tura da «tùn resùn», l'attracziun turistica en il guaud da Lon.

Betg pli la pli paupra vischnanca

Strusch sa chasà a Lon han ins gia dumandà el da far part da la supranstanzza. Haltmeier fa uss actuar ed ha uschia ina meglra invista en l'andit ed il svilup. Avant paucs onns saja Lon anc stà la pli paupra vischnanca svizra.

Uss, cun las entradas ord la vendita da sulom, saja la situaziun sa meglrada in pau. Ma betg tuts observian las midadas en il vitg mo cun plaschair, remartga l'actuar. Suentar il svilup dad Orta less ins puspè far dapli per il coc dal vitg.

La supranstanzza ha perquai gist publictà uffizialmain en il «Pöschltli» ch'els abitants da Lon sajan envidads da nudar lur gjavischs, ideas u visions per il vitg sin ina tabla en chanzlia.

Cifras dal 2015	Lon	Farera
Abitants	43	84
Scolars	4	4
Pe da taglia en procents	130	70
Total expensas en francs	347 190	4 280 507
Total entradas en francs	533 192	4 320 991
Tschains d'aua en francs	38 267	1 938 028
Entradas da taglia en francs	100 795	877 465
Autofinanzaziun per abitant	5 309	12 461

Funtauna: Uffizi da vischnancas



Ilona Buchli è la pli giuvna pura da Lon. Ella ha in «hufen animals» e dat scolina a Versomi.



Daivets na sto Farera betg far per bajegià quest nov lavuratori.